

Co je umělecké dílo?

Úvod do uměnovědných studií

Malé opakování

- ▶ Esteticismus
- ▶ Expresivismus
- ▶ Kognitivismus

- ▶ Poznání
- ▶ Krása
- ▶ Emoce

Malé opakování

- ▶ M. Heidegger
- ▶ O. Wilde
- ▶ L.N. Tolstoj

...hodnota umění spočívá...

- ▶ Ve zprostředkování morálních hodnot
- ▶ V odhalování pravdy
- ▶ V něm samotném

Malé opakování

Malé opakování

Malé opakování

- ▶ Kritik je vůči umělci publika.
- ▶ Kritik je publika (vůči publiku).

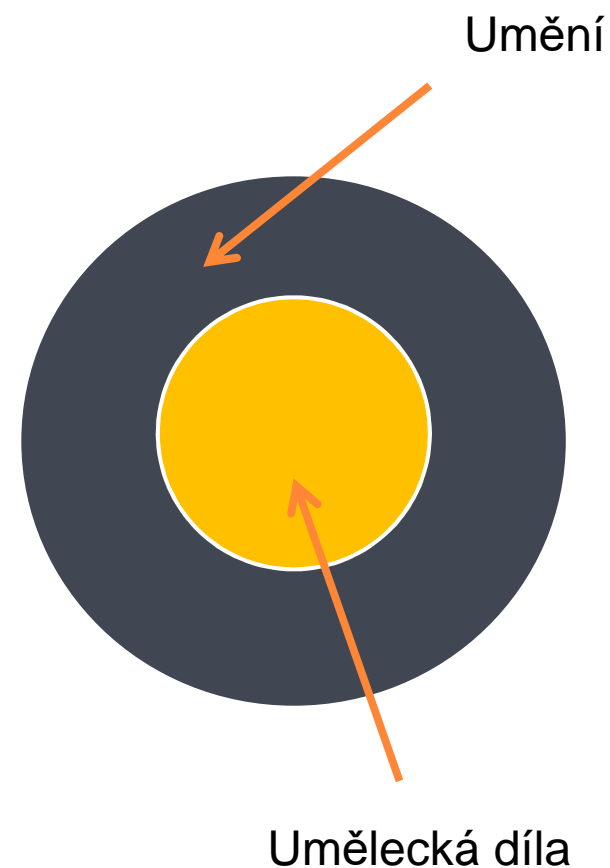
- ▶ Kritický soud je (vyberte všechny správné):
 - ▶ Motivovaný
 - ▶ Zdůvodněný

- ▶ **VKUS**
 - ▶ Vrozená vs. naučená schopnost
 - ▶ Test času
 - ▶ Kulturní kapitál

Pojem „díla“ v umění

Pojem díla v umění

- ▶ Pojem umění je širší než množina uměleckých děl
- ▶ Existují umělecké „objekty“, jež nemají charakter „díla“
 - ▶ improvizovaný hudební koncert
 - ▶ performance
 - ▶ výtvarné „objekty“

Pojem díla v hudbě

- ▶ 1537 vydal Nicolaus Listenius traktát *Musica*
 - ▶ opus perfectum et absolutum (dokonalé, uzavřené dílo)
 - ▶ písemná fixace skladatelem (notové písmo)
 - ▶ přetrvává po smrti skladatele

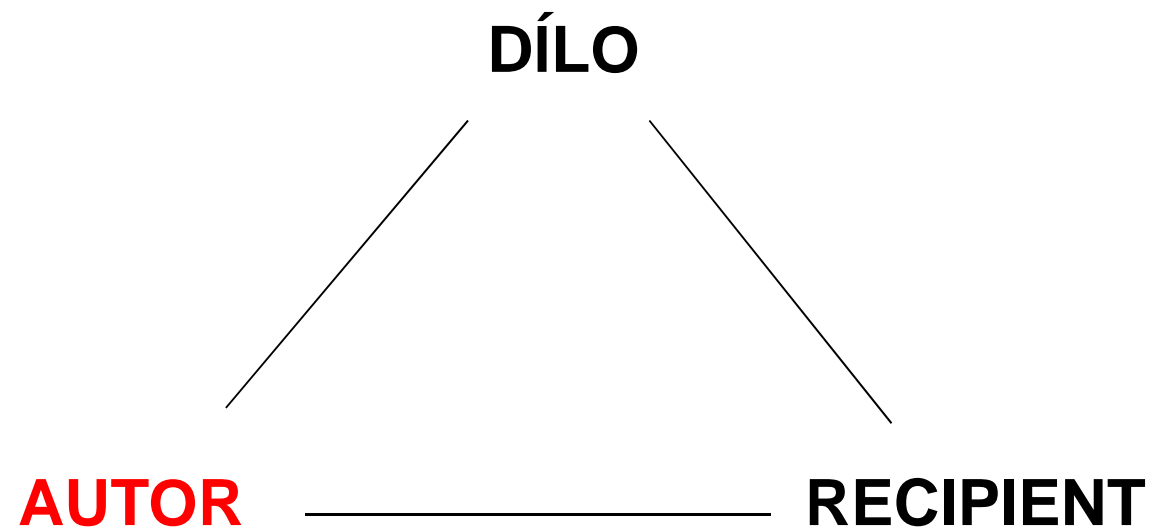
UZAVŘENOST – FIXACE - TRVÁNÍ

Autor

Přístupy k problému

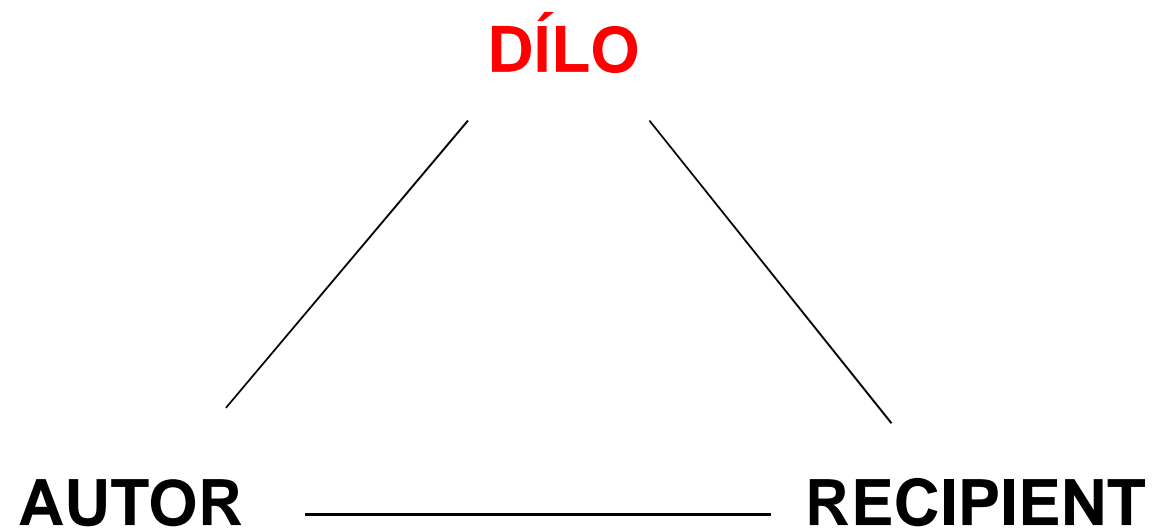

Přítomnost autora v díle

- ▶ 2. pol. 19. století
- ▶ Hypolite Taine
 - ▶ Teorie 3 faktorů
 - ▶ Rasa, prostředí a doba
- ▶ Biografismus
- ▶ Studium pramenů

Dílocentrická interpretace

Přístupy k problému

Dílcentrická interpretace

- ▶ Lingvistický přístup

- ▶ Důraz na formu

- ▶ Opomíjení:
 - ▶ biografie
 - ▶ dějiny literatury
 - ▶ dějiny kultury
 - ▶ recepce díla

Dílcentrické interpretace

- ▶ od 20. – 30. let 20. století
 - ▶ Francouzský strukturalismus
 - ▶ Pražský lingvistický kroužek
 - ▶ Nový kriticismus (New Criticism)

Fenomenologický přístup

Fenomenologický přístup

- ▶ Roman Ingarden: *Umělecké dílo literární* (1931)
- ▶ Roman Ingarden: *O poznávání literárního díla* (1937)

- ▶ Důsledné rozlišení mezi:
 - ▶ strukturou díla
 - ▶ reakcemi vnímatele

- ▶ Ze struktury díla vylučuje:
 - ▶ autora, jeho prožitky a psychické stavy
 - ▶ prožitky, psychické stavy čtenáře
 - ▶ sféru předmětů a skutečností, které tvořily předobraz předmětů a skutečností v díle

Artefakt a estetický objekt

- ▶ Umělecké dílo

- ▶ Artefakt – hmotné dílo

a / →

- ▶ Estetický objekt – vzniká ve vědomí vnímatele (nehmotný)

- ▶ **Nedourčenost** uměleckého díla (R. Ingarden)

- ▶ během aktu recepce dochází ke **konkretizaci** díla recipientem
- ▶ struktura díla je „nedourčená“, obsahuje „bílá místa“

- ▶ „Estetický objekt“

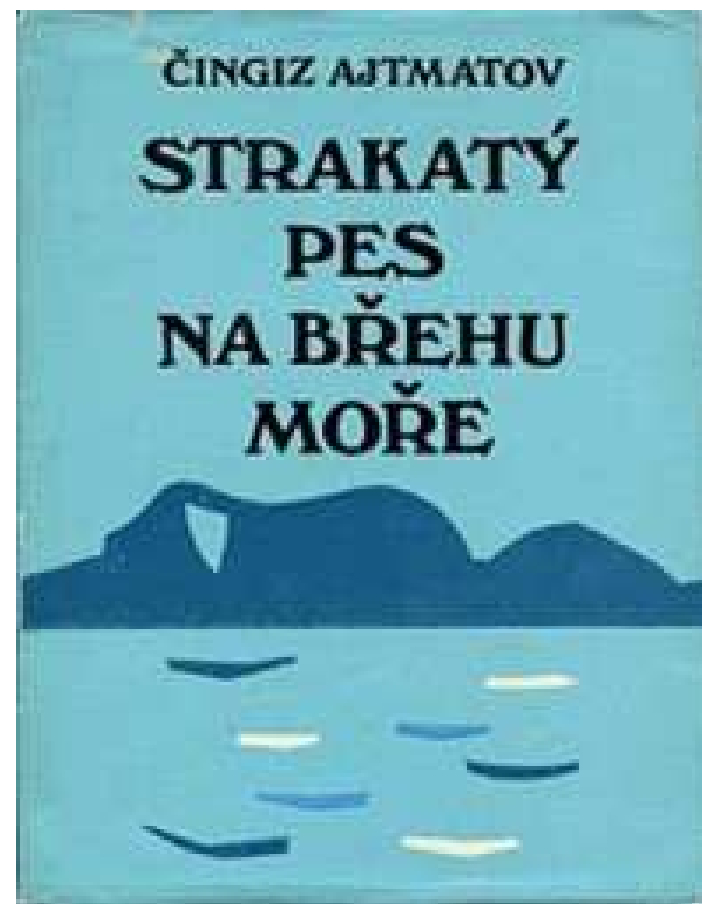
- ▶ Kant
- ▶ Mukařovský
- ▶ Ingarden

Vrstvy uměleckého díla

- ▶ Květoslav Chvatík: *Strukturální estetika* (1994, 2001)
- ▶ 3 vrstvy díla:
 - ▶ předmětná (materiální/znaky)
 - ▶ významová
 - ▶ vrstva smyslu – odkazuje mimo dílo ke kulturnímu a ideologickému kontextu

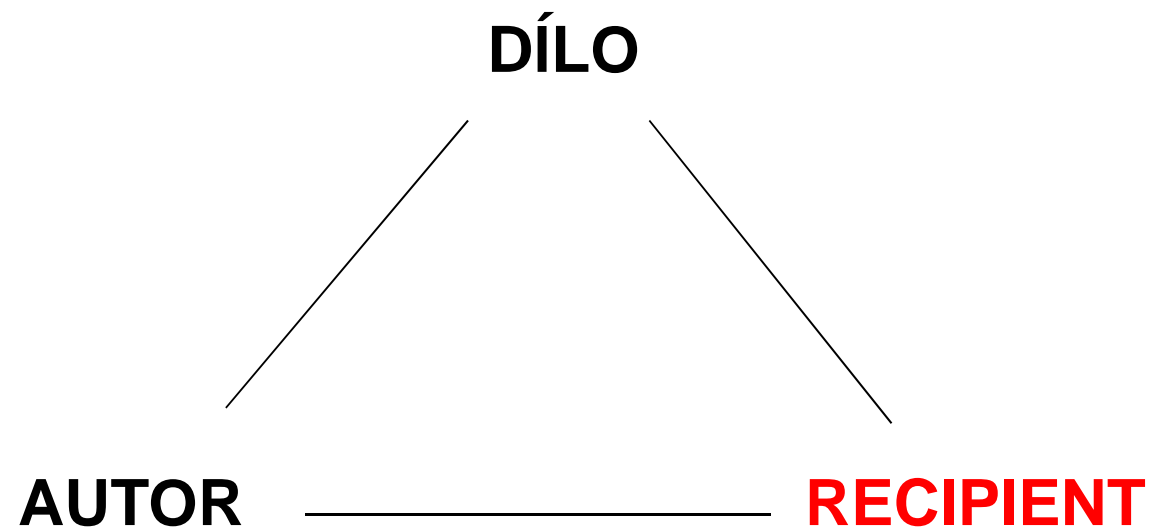

Recepční školy

Přístupy k problému

Recepční školy

- ▶ od 60. let 20. století
- ▶ Proměnlivost **estetických objektů** spjatých s tímtéž hmotným dílem (artefaktem)
- ▶ Intersubjektivita je identita garantována:
 - ▶ Artefaktem
 - ▶ Sociálním charakterem struktury umění
- ▶ Historičnost díla – dějiny recepce
 - ▶ Proces čtení
 - ▶ Produktivní recepce, Dialogické čtení
 - ▶ Implicitní čtenář

Otevření dílo

Problematika otevřenosti uměleckého díla

- ▶ Umberto Eco: Opera aperta (1962)
 - ▶ uzavřené dílo – středověké alegorie
 - ▶ symbolika fixována institucionálně
 - ▶ autorita pravidel čtení
 - ▶ proměna – až symbolismus 2. pol. 19. století
 - ▶ moderní umění

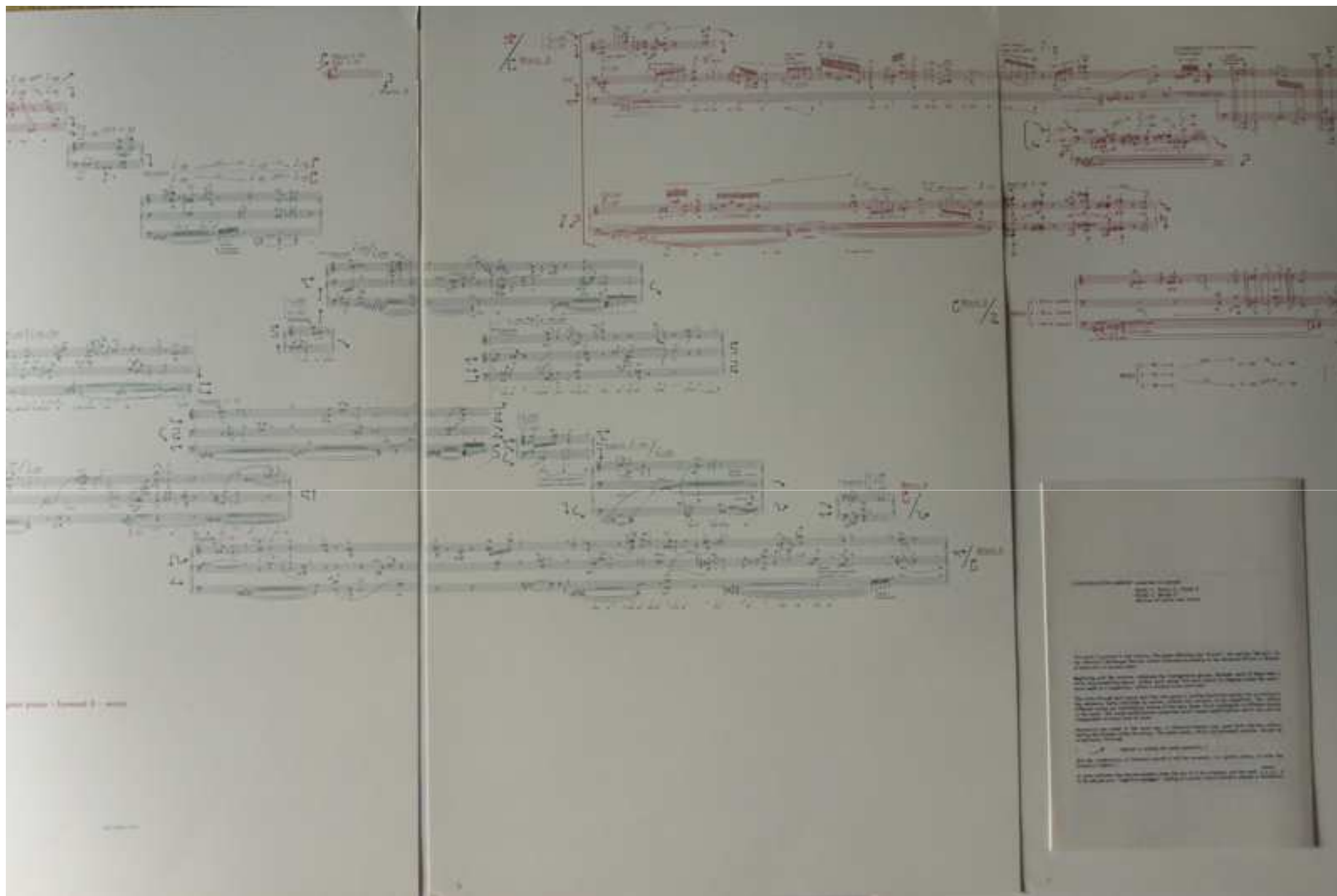
Otevřenost díla

- ▶ Otevřenost jako neurčitost komunikace
 - ▶ „estetická“ otevřenost
 - ▶ Explicitní otevřenost

 - ▶ neomezená ale ne libovolná interpretace

 - ▶ Empirický x modelový autor
 - ▶ Empirický x modelový čtenář

Raymond Queneau: Sto tisíc milionu básní

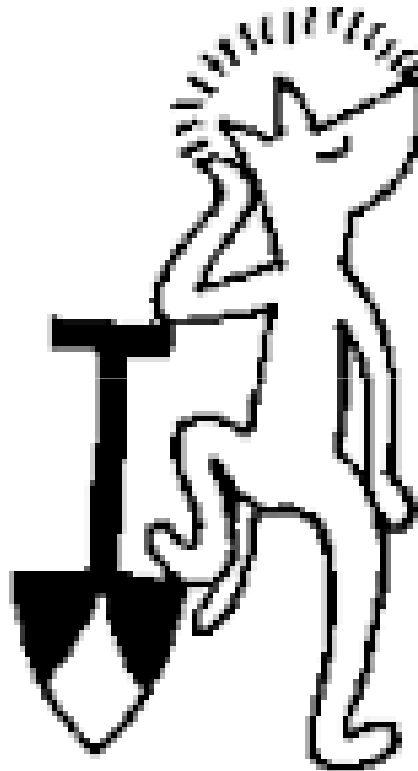
Umělecké dílo jako znak

Několik pojmů ze sémiotiky

Úvod do uměnovědných studií

Co to je?

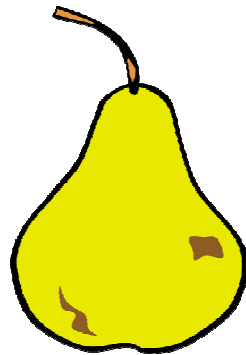

Co je to znak?

- ▶ Scholastika: „něco,“ co zastupuje něco jiného
- ▶ (sv. Augustin): „něco,“ co kromě svého působení na (naše) smysly působí i na (naši) mysl [ukazující na něco mimo sebe]
- ▶ (Mukařovský): Znak je smyslovou realitou, jež se vztahuje k jiné realitě, kterou má vyvolávat
 - ▶ Mukařovský: Umělecké dílo jako znak, 2008.
- ▶ Znak = uspořádaná dvojice
 - ▶ označujícího (I) a označovaného (Y)
 - ▶ Znak = (I, Y)

Typologie znaků (Ch. Peirce)

▶ Ikon

Haf haf! <šťěkot>

Typologie znaků (Ch. Peirce)

- ▶ Index

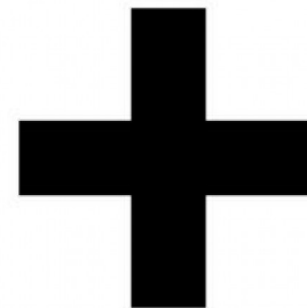
Kouř

Zvýšená teplota

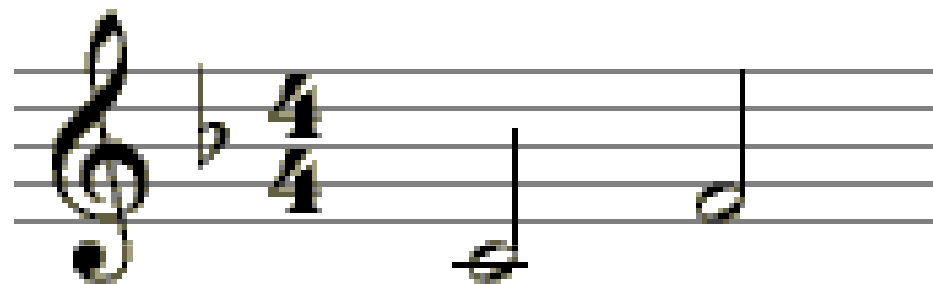
Haf haf! <pes>

Typologie znaků (Ch. Peirce)

- ▶ Symbol

a

Hö - flichkeit

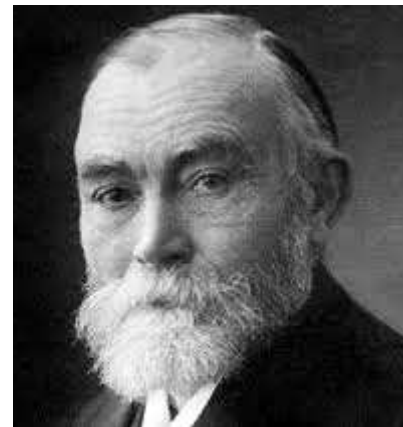
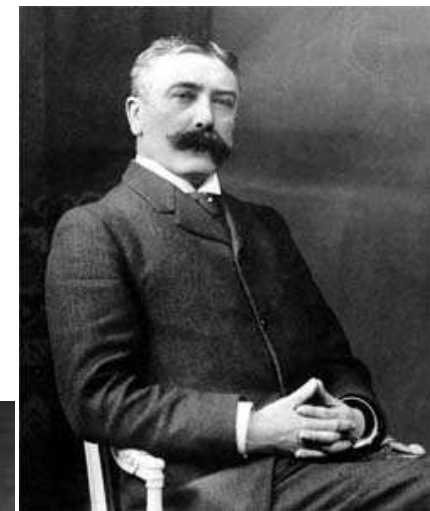
Věda o znacích

- ▶ Charles William Morris (1901-1979)
 - ▶ Sémiotika – věda o znacích
 - ▶ σημειον – znak, označení

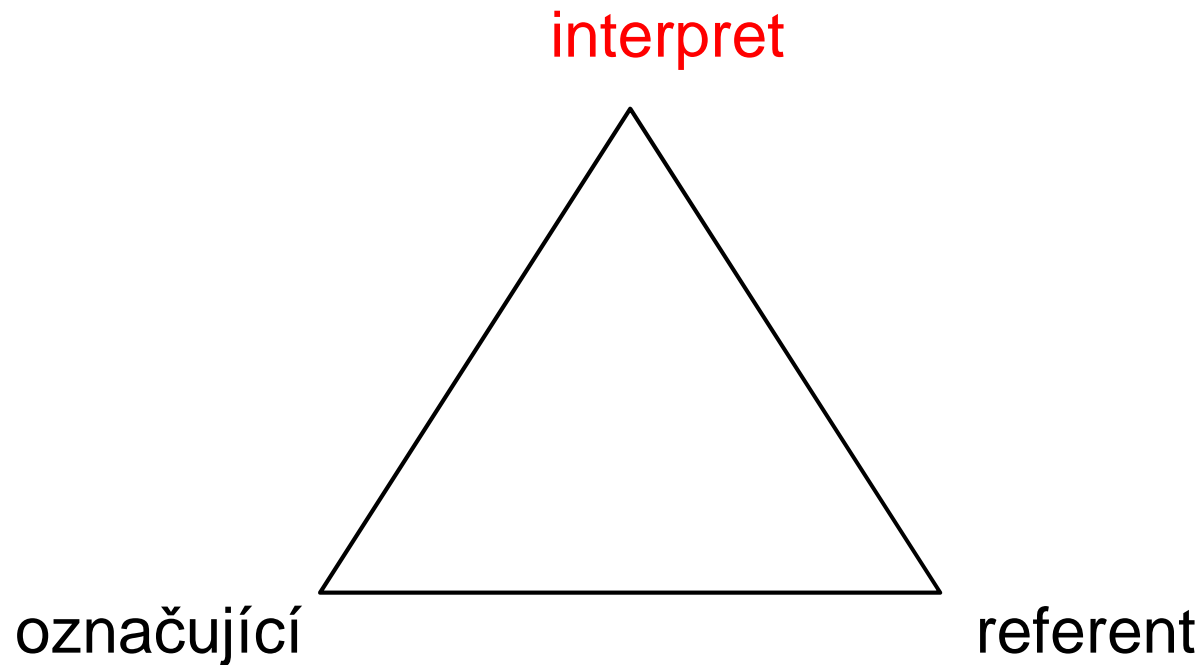
- ▶ 3 dimenze vědy o znacích
 - ▶ Sémantika
 - ▶ Syntaktika
 - ▶ Pragmatika

Trocha teorie

- ▶ Charles Sanders Peirce
 - ▶ (1839 – 1914), USA
- ▶ Ferdinand de Saussure
 - ▶ (1857 – 1913), Švýcarsko
- ▶ Gottlob Frege
 - ▶ (1848 – 1925), Německo

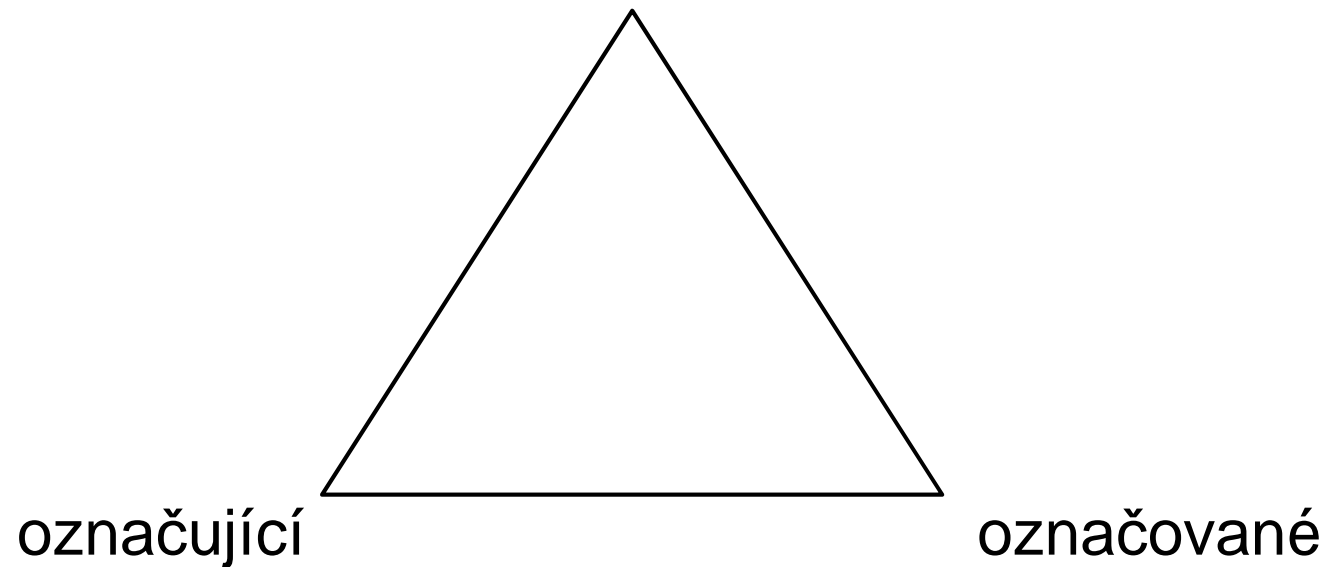
Pojetí znaku - PEIRCE

- ▶ význam se konstituuje v hlavě interpreta
- ▶ ...vzhledem k interpretovi
- ▶ „subjektivita“

Pojetí znaku - FREGE

smysl (pojem)

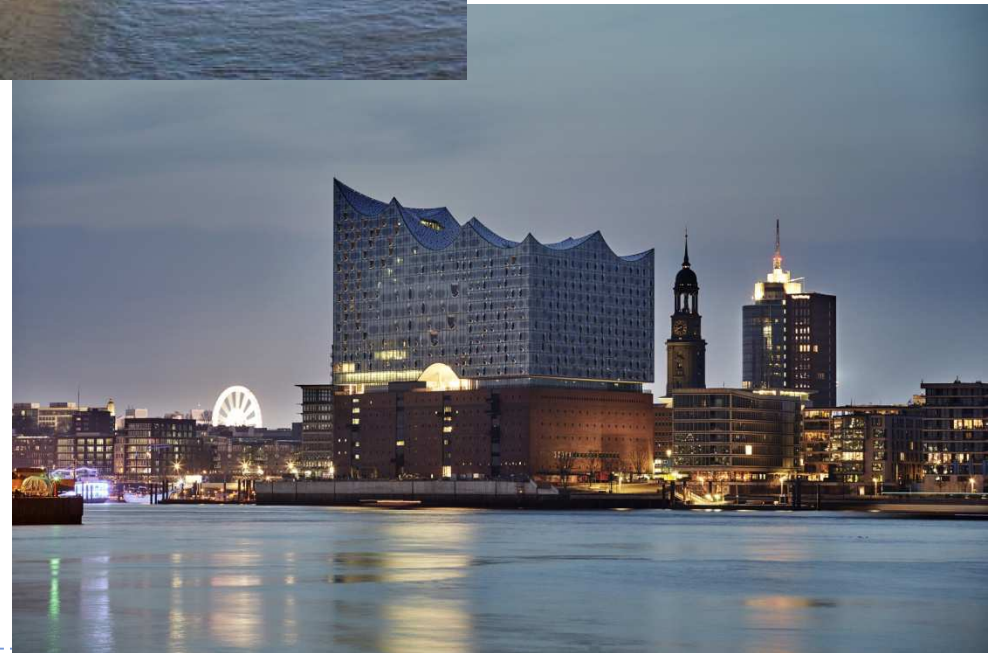
- ▶ smysl – objektivní význam
- ▶ realismus
- ▶ „platónské ideje“

Umělecké dílo jako znak

- ▶ (JM): Podobně jako jazyk má i umělecké dílo povahu znaku; tím se liší zejména od „výrazu“ (expresse)... umělecké dílo nelze identifikovat s duševním stavem jeho původce ani s žádným s duševních stavů, které vyvolává u subjektů, které je vnímají...
- ▶ (JM): Znakem se jeví umělecké dílo:
 - ▶ ve svém vnitřním složení
 - ▶ ve svém vztahu ke skutečnosti
 - ▶ ve vztahu ke společnosti
 - ▶ ve vztahu ke svému původci
 - ▶ ve vztahu ke svému vnímátele

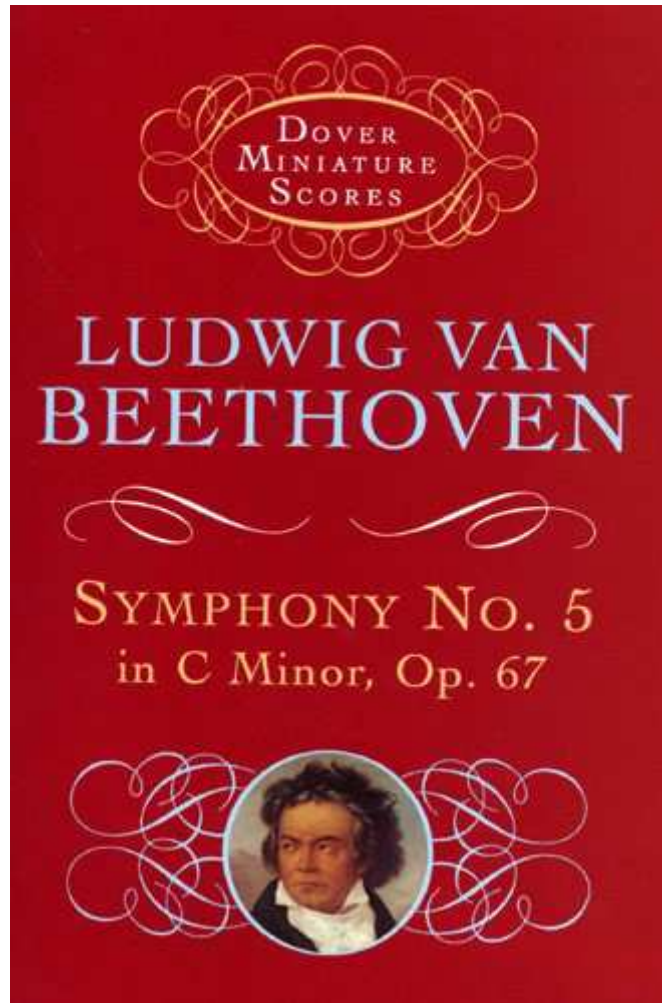
Do stmívání
nad mořem bílý záblesk —
výkřik divoké kachny

Problém identity

- ▶ (JM): Dílo existuje plně pouze v procesu interpretace
- ▶ Otázka identity díla
- ▶ TYPE / TOKEN

(TYPE)

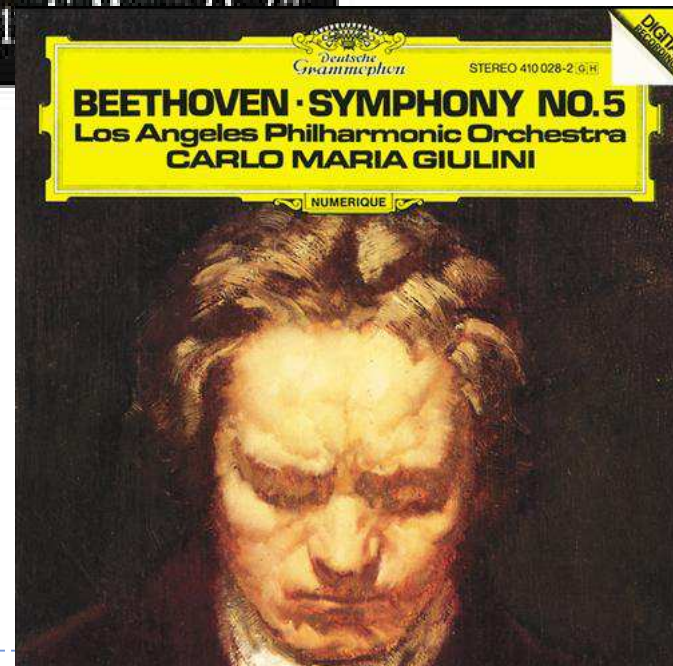

Allegro con brio.

The musical score is arranged in a standard orchestral format. The instruments and their parts are as follows:

- Flauti:** Resting.
- Oboi:** Resting.
- Clarineti in B:** Playing a rhythmic pattern starting with a forte (*ff*) dynamic.
- Fagotti:** Resting until the fourth measure, then playing a sustained note with a piano (*p*) dynamic.
- Corni in Es. (two staves):** Resting.
- Timpani in C.G.:** Resting.
- Violino I:** Playing a rhythmic pattern starting with a forte (*ff*) dynamic, then moving to piano (*p*) in the fourth measure.
- Violino II:** Playing a rhythmic pattern starting with a forte (*ff*) dynamic, then moving to piano (*p*) in the fourth measure.
- Viola:** Playing a rhythmic pattern starting with a forte (*ff*) dynamic, then moving to piano (*p*) in the fourth measure.
- Violoncello:** Playing a rhythmic pattern starting with a forte (*ff*) dynamic, then moving to piano (*p*) in the fourth measure.
- Basso:** Playing a rhythmic pattern starting with a forte (*ff*) dynamic.

TOKEN

TOKEN / ...TYPE (?)

Několik pojmů z oblastí sémiotiky umění

- ▶ Ikoničnost umění
- ▶ Transparentnost
- ▶ Realistická média
- ▶ Fikční světy
- ▶ Naratologie
- ▶ Ostenze

Hudba

- ▶ Co reprezentuje hudba?

- ▶ Emoce?
- ▶ Obrazy?
- ▶ Ideje?
- ▶ Znějící struktura
- ▶ Hudba jako jazyk

- ▶ Znakovost hudby

- ▶ Mimo-hudební významy
- ▶ Hudební struktura
- ▶ Hudbou generované významy

Stephen Davis/Stefan Koelsch: Brain&Music

Kultura

Úvod do uměnovědných studií

Moderní pojem kultury

- ▶ Osvícenství – **hodnotový (axiologický) pojem kultury**
 - ▶ jako zdokonalování, zušlechtění a zjemnění duševních a tělesných vlastností člověka

- ▶ Johann Gottfried Herder (1744-1803)
 - ▶ dějinný proces – jako postupný a zákonitý vývoj, v němž musí rozum a spravedlnost vést k upevnění lidskosti
 - ▶ Zdokonalování národů → zdokonalování lidstva

Nástup moderních věd

- ▶ **Historiografie**

- ▶ Postupně se prosazuje pojem kultury jako celku vztaženého ke kolektivnímu nositeli a určité době

- ▶ **Antropologie (sociální a kulturní a.)**

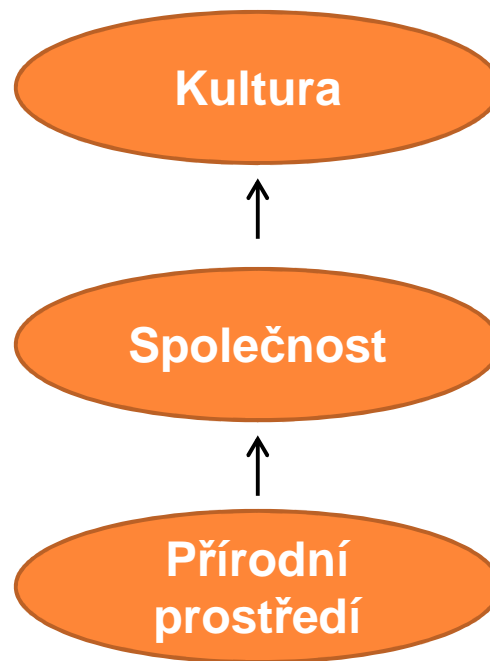
- ▶ E. B Tylor:

- ▶ hodnotově neutrální pojem kultury
- ▶ deskriptivní pojem kultury

Antropologický pojem kultury

- ▶ Přirozené vs. umělé (člověkem vytvořené) prostředí
- ▶ Základní model:

▶ **TYPOLOGIE POJMU KULTURA**

Typologie pojmu kulturA

- ▶ **Kultura jako proces**
 - ▶ Karl Marx
 - ▶ Johan Huizinga
 - ▶ Sigmund Freud

- ▶ **Teoretické vymezení**
 - ▶ Duchovní vzory
 - ▶ Hodnoty
 - ▶ Orientace

- ▶ **Praktické vymezení**
 - ▶ Normy
 - ▶ Instituce

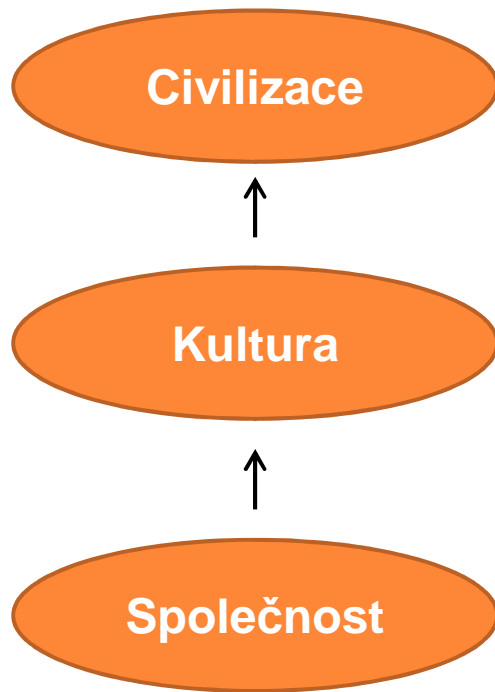
Exkurz – Noachická přikázání

- ▶ Gn. 9,1-17
- ▶ zahrnuje celé lidstvo
- ▶ 6 zákazů: mnohobožství, rouhání, vraždy, krádeže, smilstvo, násilí
- ▶ 1 příkaz: zavedení právního systému a spravedlivého soudnictví

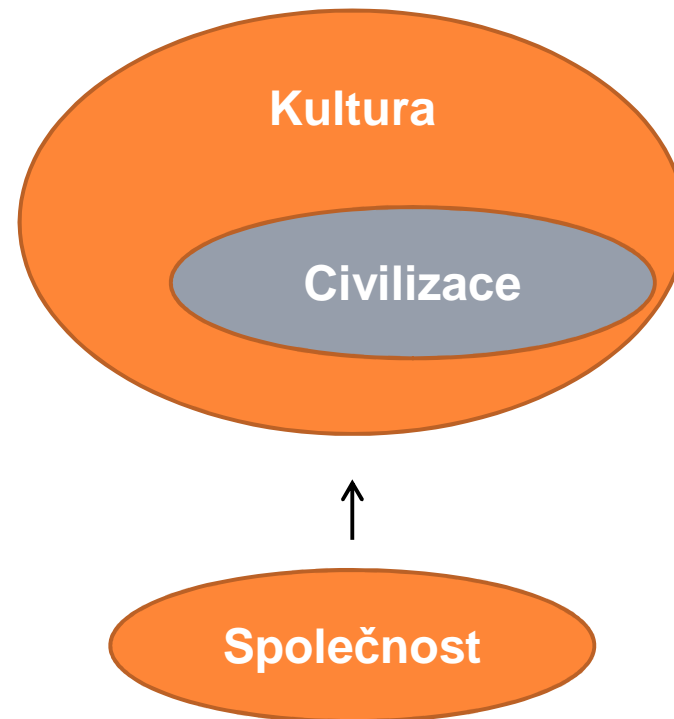
▶ KULTURA, CIVILIZACE A DALŠÍ POJMY

Kultura a civilizace

Model 1

Model 2

Kultura – civilizace – pokrok?

- ▶ Orientalismus (Edward Said, 1935-2003)
- ▶ Kulturní relativismus
- ▶ Kulturní pesimismus
 - ▶ Postupný úpadek kultury (M. Heidegger)
 - ▶ Zvrat „ve směřování“ kultury (T. W. Adorno, M. Horkheimer)

Proces civilizace

- ▶ N. Elias, *O procesu civilizace*, 1939
 - ▶ Proměny lidského chování od středověku do doby moderní doby
- ▶ Rostoucí diferenciaci a komplexnost
- ▶ Mění se nejen formy vzájemné provázanosti lidí, ale i sami lidé:
 - ▶ psychogeneze civilizace – rozvoj osobnostních struktur a způsobů chování
 - ▶ sociogeneze civilizace – jak se mění nerovnost, moc a řád

Konstruktivismus

- ▶ Sapir-Whorfova hypotéza
 - ▶ 30. léta 20. stol.
 - ▶ Pojetí reálného světa je vystavěno na jazykových zvyklostech dané komunity
 - ▶ Kritika: myšlení nelze ztotožnit s jazykem

- ▶ (Psycholingvistika, Lingvistická antropologie)